Aspecte sociale şi economice în activitatea Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român (Astra)

Dr. VASILE DOBRESCU
Universitatea „Petru Maior"
Târgu-Mureş

Abstract

The Social and Economic Aspects of Astra's Activity

The activity of Astra is usually referred to as an important moment that decisively influenced the cultural and national life of the Romanians in Transylvania, the focus being on the educational aspects. Nevertheless, Astra also paid much attention to the process of the social and economic modernization of the Romanian society.

The preoccupations for the social and economic aspects can be seen as a natural component of the general programme of this Association in its attempt to promote and support a national culture and civilisation. Astra organized popular lectures on economic issues of general interest and also published articles and studies related to this, all these with the help of some important banks of the time.

Keywords: *Astra, Transylvania, economy, banks, newspapers*

Activitatea *Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român* (*Astra*), întemeiată în 1861, la Sibiu, a fost, adeseori, relevată în literatura de specialitate, în lucrări mai vechi sau mai noi, ca un moment de seamă şi ca un fenomen ce a influenţat decisiv viaţa culturală şi naţională a românilor transilvăneni, insistându-se, cu precădere, asupra valenţelor culturale, a atribuţiilor formative şi de educare a identităţii naţionale. Dar, în egală măsură, Astra s-a implicat în procesele de modernizare social-economică a societăţii româneşti, proiectele şi proiecţiile sale în această privinţă fiind deosebit de cuprinzătoare, necesitând eforturi materiale şi spirituale deosebite, contribuind, alături de manifestările culturale propriu-zise la conturarea solidarităţii naţionale.

Preocupările de factură social-economică ale Astrei au fost înţelese ca părţi componente în programul general unitar al acestei societăţi culturale ca valori intrinseci în opera de promovare şi constituire a unei culturi şi civilizaţii naţionale. Agregarea corelaţiei dintre starea culturală şi dezvoltarea economică sporea percutanţa planurilor Astrei, conferind acţiunilor sale un caracter cuprinzător şi deosebit de democratic. Dacă nu toate proiectele şi acţiunile

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

concrete din sfera socio-economică înfăptuite de elitele românilor transilvăneni s-au derulat în cadrul patronatului sau subvenționat direct de către Astra, aceasta a reprezentat, totuși, instituțional, prin prestigiul și structurile sale de organizare, forul cel mai îndreptățit să susțină, să aprobe și să dea curs manifestărilor de modernizare a domeniilor social-economice. Nu întâmplător, Astra a reușit să strângă și să implice în proiectele sale de valoare economică cvasitotalitatea elitelor românești, beneficiind de cunoștințele și experiența unor cunoscuți economiști, agronomi, juriști sau talentați publiciști cu predilecte preocupări spre literatura economică, dornici să participe activ la diseminarea elementelor economice esențiale pentru valorificarea lor în practica curentă. Astfel, agronomi ca George Vintilă, Ștefan Pop, Eugen Brote, Demetriu Comșa, Ioan Fechete Negruțiu, George Maior, Danil Popovici Barceanu, George Moianu, Nicolae Aurel Coșciuc, Iosif Iancu, Vasile Osvadă, Gavril Todică etc. cu studii la Academiile de Agricultură din Imperiul Austro-Ungar sau din străinătate,[1] cărora li se alătură publiciști implicați în susținerea proceselor de modernizare economică ca Ioan Moța, Ioan Berescu, Bartolomeu Baiulescu, Romul Sinu, Ioan Georgescu, Nicolae Costin, Victor Păcală, Suetoniu Popovici, de profesie învățători, profesori sau preoți, integrați în organele centrale ale Astrei sau în acelea ale despărțămintelor ce desfășoară o vie și rodnică activitate editorială de lucrări sau articole în periodicele vremii și o susținută și eficientă propagandă social-economică, cel mai adesea, pe seama propriilor resurse materiale, Asociațiunea, asigurând, de regulă, până la începutul secolului al XIX-lea, logistica organizațională și mijloacele de răspândire și de popularizare a lucrărilor acestora. În activitatea de popularizare a cunoștințelor economice s-au implicat aproape toate elitele intelectuale ale românilor, juriști, medici, economiști în domeniile comercial sau bancar, ingineri și evident preoții și învățătorii, profesori dintre care mulți își compun propria tematică și conținutul prelegerilor într-un mod original, pe lângă suportul unor numeroase broșuri editate special pentru difuzarea diferitelor probleme social-economice destinate publicului auditor din localitățile Transilvaniei.

Conducerea Astrei, în repetate rânduri, îndeamnă despărțămintele să folosească toate mijloacele de persuasiune pentru atragerea maselor, printre care enumeră și abordarea problemelor de factură economică: „…*despărțămintele ar face bine dacă ar îmbrățișa tot mai mult chestiile economice. Prin aceasta, Asociațiunea ar deveni mai populară, dat fiind că chestiile economice sunt mai potrivite a atrage atențiunea poporului țăran și a-l angaja astfel la lucrarea noastră culturală. Promovând prin viu grai și*

[1] Cornel Sigmirean, ***Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, passim.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

fapte bunăstarea materială, promovăm totodată şi cultura."[2] Cu un conţinut asemănător în diverse variante mai mult sau mai puţin dezvoltate, numeroase alte apeluri şi iniţiative concrete se vor constitui treptat într-un proiect extrem de cuprinzător şi de ambiţios fundamentat pe sondarea şi cercetarea amplă şi aprofundată a structurilor socio-economice ale populaţiei româneşti a Transilvaniei din perspectiva modernizării şi dezvoltării tuturor ramurilor economice şi a ridicării standardului de civilizaţie materială şi culturală a românilor. Este semnificativ faptul că, încă de la întemeierea Astrei în 1861, George Bariţiu, în calitatea sa de secretar al Asociaţiunii, a conturat un amplu program menit a reforma cultivarea pământului, pornind de la faptul că marea majoritate a românilor transilvăneni aveau ca principală preocupare agricultura. Mai întâi, acesta socotea ca necesară o lucrare fundamentală menită a releva „*starea agriculturii la românii transilvăneni*" în acel moment pentru a emite apoi judecăţii şi proiecţii de dezvoltare reale, concrete şi pertinente pentru a depăşi stadiul agrar tradiţional extensiv şi neproductiv. Apoi se pronunţă asupra diversificării ocupaţiilor agricole prin încurajarea practicării horticulturii, sericiculturii, apiculturii, îmbunătăţirea raselor de animale şi de păsări, precum şi asupra alcătuirii unor lucrări ce trebuiau să investigheze calitatea vieţii ţărănimii (locuinţe, hrană, îmbrăcăminte, igienă etc.) să se pronunţe asupra produselor etnografice şi folclorice.[3] Cu prilejul următoarelor adunări generale, paleta propunerilor şi hotărârilor de ordin social-economic se diversifică în sensul că sunt luate în calcul pe lângă agricultură şi domeniile industriei şi comerţului, relevându-se totodată necesitatea implicării şcolilor pentru educaţia practică a tineretului prin înfiinţarea unor „*şcoli de pomărit, vierit şi grădini şcolare model*."[4]

Extensia activităţilor de factură economică solicită îmbunătăţirea structurilor organizatorice ale conducerii centrale a Astrei, propuneri în această direcţie venind din partea despărţămintelor începând cu anul 1874,[5] ele concentrându-se însă mult mai târziu după o schimbare a statutelor Asociaţiunii la sfârşitul secolului al XIX-lea şi cu hotărârea din anul 1900 de a se înfiinţa o secţie economică de sine stătătoare pe lângă celelalte secţiuni existente cu un program extrem de cuprinzător din care se desprindeau iniţiativele pentru înfiinţarea unor şcoli profesionale şi societăţi economice, organizarea de expoziţii economice naţionale şi regionale, editarea unor

[2] ***Transilvania***, an XXXI, 1900, partea oficială, p. 129.

[3] ***Actele privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român***, Sibiu, 1869, p. 5-6.

[4] ***Regularea mijloacelor spre atingerea scopului Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român***, Sibiu, 1869, p. 5-6.

[5] ***Transilvania***, an VIII, 1874, nr. 18, p. 230.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

publicaţii proprii. De asemenea s-a hotărât editarea unei colecţii speciale pentru cărţile de ştiinţă şi literatură sub denumirea „*Biblioteca poporală a Asociaţiunii*."[6]

Proiectele de activitate ale Astrei s-au fundamentat pe o investigare relativ sistematică continuă, adeseori cu mijloace de sondare sociologice moderne a stărilor socio-economice, culturale şi morale, fie la nivelul întregii Transilvanii, fie la nivelul despărţămintelor.[7] Încă din 1870, conducerea Astrei solicită despărţămintelor să studieze starea intelectuală, materială, etnografică, să sesizeze ce ramuri de producţie s-ar putea promova cu mai mare succes,[8] rugându-le să raporteze frecvent rezultatele constatărilor efectuate pe teren. Mai mult, în 1903, Romul Simu, membru al Secţiei economice este însărcinat să pregătească un proiect pentru „*culegerea datelor statistice cu privire la starea economică a românilor*" în vederea formulării unor măsuri adecvate pentru organizarea în viitor a întregii vieţi economice a românilor transilvăneni.[9] Investigaţii sociologice de teren sunt efectuate şi de Vasile Osvadă, în anul 1911, în vederea declanşării aşa numitei „*acţiuni cooperative*"[10] prin care Astra se va implica, ulterior, în mod direct în procesul de înfiinţare şi organizare a cooperaţiei în mediul rural.

Pornind de la informaţiile culese pe întreg teritoriul Transilvaniei, conducătorii Astrei au iniţiat şi condus o vastă şi susţinută campanie propagandistică pentru modernizarea structurilor societăţii româneşti organizând sistematic, cu sprijinul şi implicarea directă a membrilor despărţămintelor sale, cicluri de conferinţe, care anual se ridicau la mii de prelegeri, multe însoţite de acţiuni şi demonstraţii practice în domeniile cultivării pământului, practicării pomiculturii sau viticulturii. Pentru dirijarea şi sistematizarea tematicii acestora, cât şi pentru stabilirea conţinutului adecvat stadiului de cultură şi percepţie al sătenilor, Astra va angaja chiar din 1910 un conferenţiar agronomic în persoana agronomului Aurel Coşciuc. De asemenea, se va implica iniţial în pregătirea unor suporturi model de tematică, înlesnind publicarea periodică a unor conferinţe, mai apoi în pregătirea publicaţiei ***Transilvania***, unde bunăoară Ioan Petric, Ioan Tincu, George Vintilă, Ştefan Pop îşi publică o parte din prelegerile susţinute în localităţile Transilvaniei, Ştefan Pop susţinând de altfel o rubrică specială cu titlul ***Epistole agronomice***.

---

[6] ***Idem***, an XXXI, 1900, partea oficială, p. 106.

[7] Florin Ciotea, Vasile Dobrescu, ***Din activitatea de cercetare socială a „Astrei". 1861-1918***, în ***Viitorul social***, an VIII, 1979, nr. 4, p. 757-761.

[8] ***Transilvania***, an III, 1870, nr. 12, p. 146-147.

[9] Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Sibiu, ***Fond Astra***, Pachet 306, oct. 670 / 1903, p. 7-26; ***Transilvania***, an XXXIV, 1903, nr. 5, p. 174-185.

[10] ***Ibidem***, dosar 448, oct. 1644 / 1911, p. 1-4.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

În sprijinul acţiunilor propagandistice derulate de către membrii elitelor despărţămintelor, Astra va încuraja, adeseori prin sprijin financiar, editarea unor lucrări ce prelucrau cunoştinţele tratatelor de specialitate la un nivel mediu, accesibil şi nespecialiştilor, contribuind la conturarea unei literaturi economice diversificate prin contribuţiile unor specialişti sau practicieni cunoscuţi precum: Ştefan Pop, George Moianu, Ioan Georgescu, Ioan Costin, George Pop de Băseşti, Constantin Dimianu, Romul Simu, Ioan F. Negruţiu, Eugen Brote, Vasile Cornea, N. Albeni etc. Apoi, pe lângă revista ***Transilvania***, membrii marcanţi ai Astrei colaborează frecvent sau sunt chiar editori ai unor periodice care inserează sistematic articole cu conţinut economic. Astfel, periodicele ***Gazeta Transilvaniei***, ***Telegraful român***, ***Amicul poporului*** (editor Visarion Roman), ***Observatorul*** (editor George Bariţiu), ***Foaia Poporului***, ***Libertatea*** îşi înscriu rubrici speciale cu sfaturi economice. De asemenea sunt editate şi publicaţii speciale economice, ca ***Economul*** (editor Ştefan Pop), ***Cărţile săteanului român***, ***Bunul econom*** (editor I. Moţa), ***Tovărăşia*** (editor V. Osvadă), ***Spicuiri economice*** etc., la care se adaugă numeroase ediţii de calendare, precum ***Calendarul bunului econom*** (editori D. Comşa şi E. Brote), ***Calendarul plugarului*** (editor I. Georgescu), ***Calendarul săteanului*** şi, nu în ultimul rând, ***Calendarul Asociaţiunii Astra***.[11]

Din dorinţa permanentizării şi selectării conţinuturilor tematice a viitoarelor apariţii editoriale, dar şi a răspândirii acestora la nivelul unor cercuri cât mai largi de cititori, în condiţiile organizării sub egida Astrei, în toate despărţămintele şi agenturile sale, a unor „biblioteci poporale" permanente sau, în unele cazuri, ambulante, s-a trecut, după îndelungate solicitări şi iniţiative ale unor conducători ai despărţămintelor, la înfiinţarea unei colecţii editoriale proprii, în anul 1900, care va reuşi, după o planificare sistematică, să tipărească lucrările necesare atingerii complexelor obiective culturale, social-economie şi spirituale ale Astrei. Ideea de bază era de a se sprijini şi urmări „*publicarea de scrieri poporale, îndrumătoare, însufleţitoare, informative şi instructive*"[12] prin prelucrarea unor dizertaţii într-un limbaj popular, accesibil marii mase a cititorilor. Tirajul broşurilor populare cu diverse subiecte (literare, istorice, morale, economice, ştiinţifice) a crescut de la câteva sute la peste 10.000 pe an per titlu, după 1910. Lucrările mai solicitate erau adeseori reeditate la cererea cititorilor şi a despărţămintelor, iar răspândirea lor a fost asigurată îndeosebi prin abonamentele membrilor susţinători (adică a celor care achitau suma de cel puţin 2 coroane), dar şi prin donaţiile frecvente acordate bibliotecilor populare

[11] Vasile Dobrescu, ***Elita românească în lumea satului transilvănean. 1867-1918***, Târgu-Mureş, Editura Universităţii „Petru Maior", 1996, p. 70-92.

[12] ***Transilvania***, an XXIII, 1890, nr. 2, p. 58.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

şi adesea unui număr însemnat de ţărani participanţi la conferinţele organizate de despărţăminte sau agenturi.

A existat o preocupare permanentă a Comitetului Asociaţiunii pentru alegerea subiectelor broşurilor, cât şi pentru limbajul adecvat în care urmau a fi scrise. Dacă membrii secţiunilor Astrei solicitau şi apoi selectau viitoarele materiale editoriale, secretarul literar al acesteia intervenea adesea în stilizarea textelor. Apoi, Biroul Asociaţiunii a hotărât ca toate manuscrisele propuse spre a fi tipărite să fie în prealabil studiate şi cenzurate de specialişti şi apoi de către secretarul literar, din punct de vedere gramatical şi mai ales al stilului şi să se aprobe tipărirea numai a acelor lucrări ce îndeplineau condiţiile cuprinderii unor informaţii clare şi corecte şi mai ales al folosirii unui stil pe înțelesul poporului.

Dintre lucrările cu conţinut socio-economic editate în colecţia ***Biblioteca poporală*** s-au impus şi s-au bucurat de o largă popularitate şi răspândire cele referitoare la economia agrară concepute de: Aurel Coşciuc despre cultivarea pământului; Nicolae Iosif despre pomicultură; I. F. Negruțiu despre cultivarea porumbului, a nutreţurilor, a legumelor şi practicarea asolonamentelor moderne; Vasile Osvadă despre necesitatea organizării băncilor populare etc. Li se adaugă apoi lucrările de educaţie morală semnate printre alţii de Ioan Borgovan şi Ion Popea sau cele de medicină de popularizare semnate de cunoscuţii medici Aurel Dobrescu şi Ilie Beu, lucrarea lui A. Dobrescu ***Cum să trăim?..*** bucurându-se nu numai de aprecierile unor cunoscute personalităţi transilvănene cât şi din partea publicului, fapt care impune reeditarea sa.[13]

Prin promovarea literaturii social-economice chiar şi sub forma sa popularizantă, Astra va contribui la conturarea unor creaţii nu lipsite de originalitate. De asemenea, prin intermediul producţiei sale editoriale, va reuşi să răspândească principiile de economie modernă şi să introducă la nivelul culturii şi limbajului popular termeni noi din domeniul agrotehnic şi ştiinţific, îmbogăţind astfel nu numai cunoştinţele zecilor de mii de cititori, ci şi vocabularul curent folosit de către aceştia. Constatările reprezentanţilor Astrei din despărţăminte, agenturi sau cercuri culturale privind frecvenţa solicitărilor producţiei editoriale ale Asociaţiunii, şi deci şi ale numărului de cititori, sunt destul de mulţumitoare, în sensul că marea majoritate a abonaţilor şi a cititorilor ce frecventează bibliotecile populare sunt ţărani şi meseriaşi,[14] urmând în ordine descrescândă învăţătorii şi preoţii. Aceste introspecţii statistice relevau în fond faptul că obiectul primordial de ordin editorial, al

[13] Eugenia Glodariu, ***Din activitatea editorială a Astrei: Biblioteca Poporală a Asociaţiunii***, în ***Acta Musei Napocensis***, an VIII, 1971, p. 313.

[14] ***Ibidem***, p. 316-317.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)

răspândirii producţiilor proprii spre mediile socio-profesionale ţintă, era în pare parte atins. În acţiunile de susţinere financiară şi de diseminare a producţiei editoriale patronate de către Astra şi nu numai de aceasta, o contribuţie însemnată şi-au adus şi băncile româneşti, unele dintre ele prin achiziţionarea frecventă a unui număr de broşuri şi distribuirea dirijată şi gratuită a acestora spre bibliotecile poporale sau spre participanţii de la conferinţele şi prelegerile organizate de conducătorii despărţămintelor, excelând în această privinţă băncile „Albina," „Bihoreana," „Economul," „Ardeleana," „Mercur," „Timişoara," „Crişana" etc., care cumpărau, anual, sute de exemplare din colecţia ***Biblioteca poporală***.

Preocupările Astrei de a susţine, prin mijloace proprii, o activitate editorială prin care s-a vizat, pe lângă aspectele culturale generale, şi domeniile sociale, se înscrie şi se integrează organic în proiecţiile sale de ansamblu care ţintesc înaintarea spirituală şi materială a românilor transilvăneni. Ele se conjugă firesc, bunăoară în domeniul economic cu acţiunile de propagandă realizată sistematic prin organizarea ciclurilor de prelegeri populare, a unor cursuri sezoniere speciale privind practicarea unei agriculturi raţionale, a unor meserii sau a unor îndeletniciri care vizau componentele aşa numitei *industrii de casă*. La aceste activităţi se vor adăuga preocupările pentru înfiinţarea unor şcoli de agricultură şi meserii în limba română, activităţi rămase însă în faza unor proiecte minuţios conturate, din cauza lipsei resurselor financiare necesare implementării lor.[15] Chiar dacă nu toate iniţiativele lansate de către Astra s-au conturat pe deplin, împlinirile majore, printre care şi eforturile de susţinere a unei serii de publicaţii proprii, oglindesc capacitatea de organizare, atragere şi influenţare a mediilor elitare spre îndeplinirea unor obiective de interes naţional general în consonanţă cu dezideratele unei societăţi moderne pe cale de afirmare şi consolidare.

[15] Vasile Dobrescu, ***Astra în viaţa social-economică a românilor***, în ***Viitorul social***, an XXXIX, noiembrie-decembrie 1986, p. 539-546.

BDD-A19479 © 2011 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:38 UTC)